

УДК 007:304:070

М. М. Кулинич

Українська академія друкарства

**ВИДАВНИЧА ОЦІНКА НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЧАСОПISУ
«ВІСТНИК ДЛЯ РУСИНІВ АВСТРІЙСЬКОЇ ДЕРЖАВИ»**

Аналізуються наукові публікації часопису «Вістник для русинів Австрійської держави». Особлива увага звертається на дослідження з міфології, етнографії, правознавства, та історії, зокрема «Стародавній Галич» І. Шараневича, «Історичні записки» Ф. Бродовича, «Історія церкви руської» М. Гарасевича тощо.

Часопис, галицькі русини, рецензування, наукові публікації, відгук

Не минав своєю увагою «Вістник для русинів Австрійської держави» (далі «Вістник...») наукових видань, які виходили впродовж 1848–1866 рр. і стосувалися здебільшого історії, освіти, культури та мови українського народу. У відгуках та рецензіях на них яскраво відчутна патріотична позиція, яку займала редакція часопису на чолі з Юліаном Вислобоцьким та Іваном Головацьким.

Про що б не писала постійна та нова автура «Вістника...», майже завжди проглядається проблема національного відродження. Ось, наприклад, деякі чеські вчені зосередили свої зусилля на дослідях топоніміки, яка є відгалуженням лексикології, що своєю чергою, становить одну з граней лінгвістики. Здавалося б, де там до таких тонкощів придивлятися підавстрійським русинам, які не могли дійти згоди, коли і як писати: «ніч» чи «нич»... Та ні, все-таки до чеської топоніміки мали інтерес. «Вістник...» повідомив, що у Празі видано «Топографічний словар», де містяться назви всіх населених пунктів у Чехах та Моравії. Такий словник здався б і нам, — запевняв дописувач, — бо народні назви часто перекирчують. «Сегорочний «Шематизм Перемишльський» зділав хороший в тім взгляді початок». Втім, уже 1848 р. один вищий урядник «Львівського откличного суду» «найстарніше опрацьований спис назв цілої Галичини приготовив» [1].

У «Вістнику...» ч. 58 від 26 жовтня (7 листопада) 1850 р. без підпису й без заголовку подано ґрунтовну інформацію про нові видання Ставропігійського інституту. Основне місце займають відомості про «Очерк старослов'янського баснословія» (або міфології) обсягом 105 сторінок. На думку автора публікації, тут містяться два головні розділи книжки: а) «О древніх слов'янських ідолах і божествах» і б) «О язичеськім слов'янськім богослуженні». Автор зазначений криптонімом «Я.Ф.Г.», тобто Яків Федорович Головацький.

Дописувач ретельно подав і прокоментував розділи публікації Я. Ф. Головацького, торкнувшись питань мовознавчих, релігійнознавчих, світоглядних, архітектурних.

Опісля цієї основної частини статті, рецензент книжки Я. Ф. Головацького подав схвальний відгук на такі видання, як: «Сборник історический», випуск III; «Львів'янин», місяцеслов на рік 1861; «Владимір Великий і крещеніє Русі», поема Озаркевича; «Народні звичаї і обряди, описані І. Ганком»; «Житіє св. отця Миколая, Мирлікійського Чудотворця» та «Стародавній Галич» І. Шараневича» [2].

1862 р. у Львові вийшла книжка яворівського декана отця Йосипа Лозинського «Гадки о власності» і в цьому ж році у «Вістнику...» опубліковано розлогу рецензію на неї дописувача зі Станіславщини. Автор статті дуже стисло зреферував міркування Йосипа Лозинського, а далі змалював, як польські дідичі знущаються з галицьких селян, позбавляючи їх лісів і пасовиськ, домагаючись фактичної віднови знесеної цісарем панщини.

Селяни, доводив рецензент, «не суть ще істинно свобідними, бо їх зависимість в многих сторонах не малъ та ж сама грозить небавом статися, якою була до недавна. Селянин, потребующий, а не мающий пасовиська, ані лісу в громаді, входить з двором в нові панщизняні уговори: дасте мені стільки а стільки штук худоби пасти, то я в жнива доставлю вам стільки а стільки тяглих і піших. І суть нині двори, которі такими тяглими і пішими все жниво обробляють, як то колись і за давньої панщини бувало» [3].

«Наші літерати взялися за пера», — повідомляв анонімний дописувач «Вістника...» восени 1861 року, але увагу приділив тільки набутку крилошанина і пароха храму св. Юра у Львові отця Малиновського¹, під редакцією якого виходять такі книжки:

1. «Історія Церкви Руської» барона Гарасевича. Вже надруковано 550 сторінок, а досягне 700 сторінок, бо долучено буде «Опис поставлення Митрополита М. Левицького кардиналом». Книга друкується латинською мовою з наведенням оригіналів грамот руських, польських та німецьких.

2. «Die Kirchen- und Staatssatzungen bezüglich des griechisch-katholischen Ritus der Ruthenen in Galizien» («Церковно-державні статути (приписи) стосовно греко-католицького обряду русинів у Галичині»). У тій книжці вже надруковано 248 сторінок, текст сягає 1771 р., тобто до переходу Галичини під Австрію.

3. «Der Buchstabenstreit» (приблизно: «Суперечності про літери», тобто те, що звано «азбучна війна») [4].

Свого часу «Вістник...» повідомив про вихід у світ I-шої частини «Історических записок» Феодосія Бродовича, архипресвітера Луцької грекоуніятської капітули, у яких описано події, що сталися на Волині і Поділлі 1789 року, «а нам переданих під надписом «Widok przemocy na słabą niewinność srogo wywartej roku 1789».

Поляки стали запевняти, нібито Феодосій Бродович ніколи не жив, а його вигадав Яків Головацький, і ті «Записки» — теж суцільна вигадка.

¹ Малиновський Михайло (1812–1894) — церковний діяч, посол до галицького сейму (1861–66), брав живу участь у науковій діяльності.

«Вістник» спростував наклеп: тепер Яків Головацький видає другу частину цих «Записок». Дописувач «Вістника...» доводить цілковиту автентичність наведених у «Записках» «прав, документів, декретів, усяких пересправ і польською, і латинською мовами...» [5].

Анонімний автор із Перемишля в неназваній статті, повідомив, що з друкарні Ставропігійського інституту вийшла давноочікувана «Історія Унії», яку написав «ученіший син отечества нашего» Михайло Гарасевич², що помер 29.IV.1836 року [6]. Подавши титульну назву латинською мовою, дописувач зазначив, що видавець цієї книжки «о. Михаїл рицар Малиновський, крилошанин і парох Св.-Юрський», і нагадав при цьому, що 1861 року він видав працю, яка називалася «Die Kirchen — und Staatssatzungen bezüglich das griechisch-katholischen Ritus der Ruthenen in Galizien».

Автор вважає, що праця Михайла Малиновського є складовою частиною дослідження «Історії Унії» М. Гарасевича. Він подав докладний перелік семи глав дослідження М. Гарасевича, що дає уявлення про зміст цієї праці. Статтю рецензент завершив таким висновком: «Із тої історії поучаємося, яко наша Русь мала всегда мужей кріпкого духу і сильного характеру, готових не тільки жертвувати про отечественну честь і славу, а й страждати за ім'я руськое. Всякого роду гоніння, обіди й укоризни зносили русини терпливо і мужественно: не хотіли ніколи мститися, хіба до крайності приведені, оборонялися словом і ділом. І остоялися!

З одної сторони Росія, з другої сторони Польща наводили на нашу Русь ужасні удари, бо первая, запавша в шизму, захотіла і нашу католичеську Русь зділати своєвірною, а тим самим захоронити ю від спольщення. Вторая же, т. є. Польща, западаюча на політичні сухоти і витончившаяся аж до презримості, убігалася під позором латинізму русинами себе взмогати. Но не удалися ні забіги Росії, ні маневри Польщі» [7].

У зв'язку з активізацією проросійського гурту в Галичині і зусиль його прихильників, аби зробити галицьких русинів об'єктом політичних маніпуляцій російського імперіалізму, галицькі вчені взялися нагадати факти. Зі Ставропігійської друкарні вийшла брошура «Die Stadt Lemberg im J. 1809 unter oesterreichischer, polnischer und russischer Regirug». Дописувач «Вістника...» твердив: «Єсть то пропам'ятна книжка очевидця проіздештвій, вірно ним в денник пописаних, і заслугує на велику увагу в отечественній нашій історії. Адже за короткий час — від 1-го травня до 15 грудня 1809 р. на Львівщині тричі мінявся уряд і кожен залишив по собі сліди свого правління. Всі мусять

² Гарасевич де Нойштерн Михайло (1763–1836) — барон, історик, професор богослов'я і ректор Львівського університету, а відтак генеральний вікарій митрополичої капітули. Своїми заходами у Відні (1806) і Римі (1808) спричинився до відновлення галицької митрополії, затвердження львівської капітули й здобув для греко-католицької церкви рівне й цілком незалежне становище від польської римо-католицької церкви. Досліджував історію Галичини та її Церкви, упорядкував збірку джерел «Історія церковної унії з римською церквою», яка 1862 р. видана як «Annales Ecclesiae Ruthenae»

визнати, що найлагідніше із русинами обходився все-таки австрійський уряд. Через те русини почувають симпатію до австрійців і відразу до польського урядування; через те русини й досі лякаються російсько-московського управління» [8].

Таким чином, як засвідчують факти, працівники «Вістника...» та його читачі були обізнані з тодішніми науковими виданнями і, відгукуючись на них на сторінках часопису сприяли не тільки їх популяризації, але й поглибленню змісту, поліпшенню мовного і поліграфічного оформлення.

1. Вістник. — Ч.27. — 5 (17) квітня 1852. — С. 105 — 106. 2. Вістник. — Ч.58. — 26 жовтня (7 листопада) 1860. — С. 231. 3. Вістник. — Ч.28. — 17 (29) березня 1862. — С. 110. 4. Вістник. — Ч.113. — 31 жовтня (12 листопада) 1861. — С. 453. 5. Вістник. — Ч. 76. — 7 (19) серпня 1862. — С. 303 — 304. 6. Вістник. — Ч. 83. — 30 серпня (11 вересня) 1862. — С. 329 — 330. 7. Там само. 8. Вістник. — Ч. 95. — 29 вересня (11 жовтня) 1862. — С. 377.

ИЗДАТЕЛЬСКАЯ ОЦЕНКА НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ ГАЗЕТЫ «ВЕСТНИК ДЛЯ РУСИНОВ АВСТРИЙСКОЙ ДЕРЖАВЫ»

Анализируются научные публикации газеты «Вестник для русинов Австрийской державы». Основное внимание обращается на исследования мифологии, правоведения, истории, в частности «Древний Галич» И. Шараневича, «Исторические записки» Ф. Бродовича, «История церкви руськой» М. Гарасевича и др.

PUBLISHING ESTIMATION OF SCIENTIFIC PUBLICATIONS OF MAGAZINE OF «VISTNIK IS FOR RUSINIV OF THE AUSTRIAN STATE»

The scientific publications of magazine of «Vistnik for rusiniv of the Austrian state» are analysed. The special attention applies on research from mythology, ethnography, jurisprudence, and history, in particular «Ancient Galich» And. Sharanevicha, «Historical messages» of F. Brodovicha, «History of church of ruskoj» M. Garasevicha and others like that.

Стаття надійшла 30.11.2011

(

УДК 371.215.5

О. З. Серета

*Науково-дослідний інститут пресознавства ЛННБ України
ім. В. Стефаніка*

**ЖУРНАЛ «НОВА ХАТА» (1925–1939)
ЯК ПОПУЛЯРИЗАТОР УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА**

Вивчається змістовий комплекс часопису «Нова Хата» та показується його роль у підкресленні ваги та поширенні українського народного мистецтва як вагомого чинника збереження духовної спадщини української нації.

Журнал, редакція, українське народне мистецтво, народні промисли, галицьке жіноцтво

Попри швидкий темп мистецького життя Галичини міжвоєнного періоду, який спонукав до пошуків нових форм та новаторських тенденцій, своєї актуальності не втратило українське народне мистецтво, що надалі залишалося важливим напрямом розвитку національного мистецтва. Адже народна творчість була глибоко закорінена в українській культурній традиції і пройшла випробування часом. На сторінках галицької преси неодноразово висловлювалася думка, що народне мистецтво є підґрунтям для розвитку професійної творчості, невичерпним джерелом натхнення для українських митців.

У червні 1925 р. кооператив «Українське Народне Мистецтво», створений 1923 р. на основі господарського відділу Союзу українок, почав видавати у Львові ілюстрований місячник для інтелігентного жіноцтва Галичини «Нова Хата». Офіційно посаду відповідального редактора часопису обіймала Марія Громницька (щоправда, у 1927–1930 рр. фактичним редактором була Марія Фуртак-Деркач), а в 1939 р. вона співредагувала часопис із Лідією Бурачинською-Рудик. Окрім них, до складу редколегії у різні роки входили: Ірина Бонковська, Костянтина Малицька, Ірина Пеленська, Уляна Старосольська, Євгенія Вербицька, Олена Залізняк, Ірина Гургула, Олена Федак-Шепарович. Із журналом активно співпрацювали Олена та Ольга Кульчицькі, розміщуючи на його сторінках численні зарисовки вишивок, проекти хатнього інтер'єру, одягу за мотивами народного мистецтва.

Від самого початку редакція новозаснованого журналу чи не найбільше зусиль докладала у напрямі «культивування українського народного мистецтва та домашньої культури» (До наших Передплатниць! — 1926. — Ч. 5), «щоби воно стало необхідним в нашому щоденному житті, а лише від свят» (1930. — Ч. 3), маючи глибоке переконання, що у такий спосіб вносить свою частку у формування національної свідомості галицьких українців та вироблення естетичного смаку галицького жіноцтва. Також ця ініціатива була зумовлена тим, що українська інтелігенція поступово втрачала інтерес до народного мистецтва і врешті-решт воно побутувало лише «серед головної маси людности – в селянстві» (Р. С. Наші мистецькі скарби. — 1927. — Ч. 4).